

„Lehettem volna valaki más, de más az valaki más lett”

Sajátélményű foglalkozás a multikulturalitás és a szolidaritás jegyében

Kiss Tamás

Van-e bennünk előítélet? Bűn-e, ha van? Jó-e, ha van? Természetes, hogy van! Hogyan alakult ki? Mit kezdünk vele? A foglalkozás során egy kicsit mások bőrébe bújunk, hogy megtapasztalhassuk, hogyan állnak hozzánk mások, mennyire fogadunk el mi másokat, mit is látunk egymásban.

Tartalom	Oldal
1. A foglalkozás szerepe, pedagógiai célja	2
2. Előkészületek	4
3. A foglalkozás menete	4
4. Közös értékelés, a foglalkozás zárása	10
<i>1. számú melléklet: Keresd meg azt, aki...! (Minta)</i>	11
<i>2. számú melléklet: Bogardus-skála</i>	12

<i>A játék jellege:</i>	élménypedagógiai játék az egymásra figyelés, egymás jobb elfogadása érdekében
<i>Részvevők száma:</i>	12–22 fő
<i>Részvevők életkora:</i>	14 év felett
<i>A foglalkozás időtartama:</i>	80–90 perc
<i>Az előkészítéshez szükséges idő:</i>	Ha van a célnak megfelelő fotógyűjteményünk, akkor a felkészülési idő mindössze 50-60 perc (teremrendezés, cédulavágás, fénymásolás).
<i>Helyszín</i>	bármilyen terem, ahol kör alakú üres tér alakítható ki, körben székekkel; iskolai tábla vagy más, demonstrálásra, írásra alkalmas felület is szükséges

1. A foglalkozás szerepe, pedagógiai célja

X faktor, avagy „Mindenkire szerep vár!”

A média világához szokott fiatalok szívesen dolgoznak fotókkal, szívesen mondanak véleményt egymásról, magukról. Kíméletlenül „kiszavazzák” néhány társukat, ha úgy adódik. Érdeemes olyan eszközökkel, olyan „pályán” játszunk, ami közel áll hozzájuk. Ezzel megnyithatunk olyan utakat, amelyek mélyebbre is eljuthatunk, bejuttathatunk olyan információkat, meglátásokat, amelyeket egyébként papolásnak tartanának. Fel tudjuk ébreszteni érzékenységüket a különböző élethelyzetű, hovatartozású emberek, társaik iránt. Tudatosíthatjuk bennük saját helyzetüket, lehetőségeiket. Segíthetünk nekik eligazodni a divatos, fennhéjázó mondatok, szituációk között.

A tanulók tevékenységeikkel, megnyilatkozásaikkal aktív részeseivé válnak az alábbiakban bemutatásra kerülő foglalkozásnak. Az alkalmi szerepjáték módot ad arra, hogy olyan véleményt is elmondjanak, ami nem egészen a sajátjuk, illetve arra – és ez is rendkívül fontos –, hogy úgy mondják el, mintha nem is lenne a sajátjuk. Ez a megszokottnál nagyobb közlékenységet eredményezhet. Értékelhetnek a saját nevükben szinte titkos szavazással, ha ennek eredménye megrázó, segít a távolság, hiszen csak a szerep kapta a véleményeket. El lehet hajolni egy kicsit, amellett hogy a szembesülés azért létrejön.

Élménypedagógia

Nem hagyományos tanórai keretek közt zajlik, de egy átrendezett tanterem is biztosíthatja az ideális körülményeket. Élményt adhat nem iskolai körülmények között is, mert szerepekbe bújva és önmagukat vállalva is megnyílhatnak egymás előtt a résztvevők. Eszköztárunkból alkalmazzuk a képválasztó játékot, amikor ki-ki az adott szempont szerint választ magának egyet az eléjük tárt képhalmazból. Sor kerül továbbá a beszélgetőkör, az önálló tevékenység, a szemléltetés, a kiselőadás módszerére is. A játék egészéből adódó sajátélmény – tapasztalataink szerint – hosszabb időre ad élményanyagot.

Elfogadás a nevelésben

Minden embernek joga van az élethez és a szabadsághoz. Egész nevelői tevékenységünkkel sugallnunk kell egymás, mindannyiunk tiszteletét. Ezzel érünk el igazi hatást. Alkalmanként azonban ki is kell mondanunk ezzel kapcsolatos meggyőződésünket, illetve rá kell világítanunk, ki hogyan áll ezzel. Könnyű ezt tenni a szólások szintjén, nehezebb a hétköznapokban, különösen ha véleményünk kimondása konfliktusokhoz, másokkal való konfrontációhoz vezet. Jólesik néha leegyszerűsíteni a képet, hogy vannak az „ilyenek” meg az „olyanok”. Önbecsülést lehet fabrikálni abból, ha magunkat a különbek közé soroljuk, sajnálatot, átmeneti előjogot szerezhetünk magunknak, ha az üldözöttek közé keveredünk. Ezek csapdák, amelyekre fel kell készítenünk tanítványainkat.

Integrációs lehetőségek

A foglalkozás tartalma az integrációhoz elengedhetetlenül szükséges értékekről szól. Felkelti az érzékenységet mások iránt, szembesít esetleges felületes viselkedésünkkel, értékítéletünkkel. Együttérzést, szolidaritást válthat ki a sajátélményű szerepjáték, amely elősegítheti az elfogadást, de legalábbis a tárgyilagosságot. Erősíti mindezt, ha a résztvevők maguk is látványosan sokfélék, vagy legalább a Sokkoló játék vendége egyértelműen valamely kisebbséghez tartozik.

2. Előkészületek

Eszközsükséglet

A Sokkoló című játékhoz – ha minket ismernek a diákok – **keresnünk kell egy ismeretlen vendéget**, aki legalább a foglalkozás elején és végén jelen tud lenni. Ideális, ha olyan vendéget hívunk, akivel a csapatnak lesz még dolga a későbbiekben, és ezt ők is tudják (lehet például új kolléga, a következő előadó...). Készítenünk kell még fejenként három-három egyforma cédulát, ideális a post-it lapocska, jegyzettömlap.

A szerepjátékot segítő fotósorozat a foglalkozás meghatározó eleme, amelyet magazinokból is összeállíthatunk. Fontos, hogy olyan portrék legyenek, amelyeken különböző életkorú, élethelyzetű, rasszú, foglalkozású, nemű emberek láthatóak. A háttér ne legyen semleges, tehát igazolványkép, tablófotó legfeljebb csak elvétve forduljon elő közöttük! A képeken szereplő személyek ne legyenek a csoport számára felismerhetőek, hírességek, ismerősök. Az az ideális, ha a várható létszámnál néhányal több képet gyűjtünk.

Bogardus-skála is szükséges (2. számú melléklet), több példányban, hogy mindenki hozzáférhessen, és könnyedén tudjanak ez alapján besorolni. A skála kivetíthető, de egy nagy plakáttal is kiváltható a sokszorosítás.

A helyszín berendezése

Frontális és beszélgetőkör-alakzatokat kell váltogatnunk. Amennyiben egy tantermet választunk helyszínül, praktikus, ha a tábla felé nézve, U alakba rendezzük a székeket, így – ha szükséges – könnyedén zárhatjuk a kört.

3. A foglalkozás menete

- **Figyelemfelkeltő indítás**

Ideális, ha a foglalkozásvezetőt nem ismerik a résztvevők, de hívhatunk néhány percre egy vendéget, vagy néhány másodpercre bemutathatunk filmen egy idegent. (Lehetőleg az előbbi megoldást válasszuk.)

- **Jégtörő, ráhangoló játék: Sokkoló**
Az ismeretlen illetőt három állítással jellemzi minden résztvevő. Az állítások egy darabig titokban maradnak.
- **Kommunikációs játék: Keresd meg azt, aki...!**
A résztvevőknek egy adatlappal a kezükben ki kell deríteniük, hogy mely társaikra jellemzőek a lapon szereplő tulajdonságok. Ha a résztvevők már jól ismerik egymást, akkor ez a játék kihagyható.
- **Ez volnék én! – Empátiára épülő szerepjáték**
A feladat saját történet és vázlatos személyiségkép összeállítása egy idegen ember fényképe alapján a hagyoma-modell mentén. A beszélgetőkör és szóforgó módszereket is alkalmazhatjuk.
- **Problémafelvetés, konfliktus: Osztályozás a Bogardus-skála alapján**
Korábbi szerepükből kilépve a résztvevők a portrékon szereplő embereket értékelik a skála megfelelő pontszámával.
- **Közös beszélgetés: Milyennek látnak mások?**
Ismét a szerepbe bújva mindenki átlagolja a saját pontjait. Lelepleződnek a szélsőértékek is.
- **Kivezető játék: Sokkoló (folytatás)**
A LÉÉ-modellel való megismerkedés után visszatér a foglalkozás elején látott ismeretlen illető. A LÉÉ-modell alapján a résztvevők szétválogatják az állításokat, majd elemzik az eredményt.
- **Értékelés**
A résztvevők egy körkérdésre válaszolva röviden megosztják egymással személyes gondolataikat, tapasztalataikat, érzéseiket.
- **Zárójáték: Összekapaszkodva – Bizalomjáték**
A játékosok körbe állva, egymásba kapaszkodva kölcsönösen megtartják egymást.

3.1 Sokkoló, I. rész (ráhangoló játék)

A résztvevők elfoglalják helyüket az U alakban elhelyezett székeken. A foglalkozás vezetője csak köszön és bemutatkozik, ha vendég az ismeretlen, akkor beszélítja őt, aki azon túl, hogy bejön és elfoglalja a helyét, szintén csak köszön és bemutatkozik. A csoport tagjai megkapják a há-

rom, azonosításra alkalmatlan papírlapocskát. Jó megoldás lehet az is, ha a cédulákat a résztvevők érkezése előtt elhelyezzük a székükön.

Mindenkinek az a feladata, hogy írjon három igaznak vélt állítást az ismeretlen vendégről. Nagyon fontos, hogy ne mondjunk példát arra, hogy milyen állításokat írjanak, mert ezzel meghatároznánk azok jellegét! Az állításokat egy kalapba vagy dobozba gyűjtjük, félretesszük, az ismeretlenek – ha nem magunk voltunk – megköszönjük a segítségét, még vissza hívjuk hívni.

3.2 Keresd meg azt, aki...! (kommunikációs játék)

A résztvevők kapnak egy adatlapot (1. számú melléklet), amelyen aktuális, róluk, szokásaikról, különlegességeikről szóló állítások találhatóak. Kinek-kinek az a feladata, hogy minél több, egymástól különböző autogramot gyűjtsön a csoportban. A résztvevők adatlapjaikkal megkeresik egymást, és az adatlapon található állításokról megkérdezik a társukat. Egyszerre csak egy állításról kérdezhetnek. Amennyiben a társukra jellemző az állítás, akkor ő kézjeggyel látja el az adatlap megfelelő sorát. Ha nem érvényes rá a meghatározás, akkor a kérdezőnek másik partnert kell keresnie. Egy adatlapon egy résztvevőnek csak egy aláírása lehet. A feladat akkor van készen, ha minden résztvevő adatlapja készen van.

3.3 Ez volnék én! (szerepjáték hagyma-modellel)

Ahogy a hagyma burokleveleit rétegről rétegre haladva lehánthatjuk, hogy a belsejéhez jussunk, úgy kerülhetünk egyre közelebb másokhoz (vagy éppen önmagunkhoz), egyre fontosabb, súlyosabb, bensőbb információk birtokába kerülve.

Kérjük meg a csoport tagjait, hogy képzeljék magukat a nekik jutó fényképen látható ember helyébe, és írjanak „képzelt önmagukról” egyre lényegesebb, mélyebb információkat, fokozatosan feltárva ezzel lényüket, éppen úgy, mintha egy hagyma rétegeit hántanák le. A legkülső „réteg” lehet például egy név, majd folytathatják különféle tulajdonságokkal, képzelt életútjuk egyes állomásainak feltárásával.

Fontos, hogy a feladatot részletesen vázoljuk, mielőtt megkapják a tanulók a fotókat, mert képnézegetés közben már nem fognak ránk figyelni! Miután mindenki húz egy képet, azt ne mutassa meg társainak, képzelje magát a képen látható ember helyébe, gondolja végig, majd jegyezze le 4-5 szinten a hagyma-modelljét. Oszthatunk ki olyan lapokat, amelyen stilizált hagyma látható, melynek rétegeire lehet írni. Bevált az is, hogy táblai rajzzal szemléltetjük a hagyma metszetét, amely érzékletessé teszi, hogy egyre komolyabb, meghatározóbb, mélyebb dolgokat kell írni. Ha végeztünk, zárjuk a székekből alkotott kört. Mindenki egyes szám első személyben mutakozzon be, így felolvasva, amit írt, miközben megmutatja a fotóját is. Figyelmesen hallgassuk végig egymást! Helye van a humornak is, de vigyáznunk kell, hogy a bemutakozó ne üsse el a feladat komolyságát üres, öncélú tréfálkozással, és ne záporozzanak a megjegyzések a hallgatók részéről sem! (Minderre érdemes felhívni a figyelmet már a feladat ismertetésekor is.) A „bemutakozókör” után mindenki kiragasztja fényképét a táblára vagy a terem egy jól látható pontjára. Ezt megteheti egy segítőnk is, rögtön a bemutakozásokat követően. Ezzel időt nyerhetünk, hátránya viszont, hogy megzavarhatja a légkört. A képekre ragasszunk egy-egy post-it lapocskát, vagy legyen hely krétával írni melléjük.

3.4 Osztályozás a Bogardus-skála alapján

A résztvevőkkel megismertetjük a hétfokozatú Bogardus-skálát (2. számú melléklet), ha szükséges, közösen értelmezzük is egyik-másik esetet. Úgy helyezzük el a skálát, hogy mindenki rápillanthasson menet közben is. A csoporttagok feladata, hogy mindenki egyénileg, tetszőleges sorrendben, minden fotóra ráírja, hogy a hét fokozat közül melyiknek hányast adná. A résztvevők saját nevükben, lehetőleg titkosan osztályozzanak. Ne hagyjuk, hogy befolyásolják egymást az osztályba sorolásban!

3.5 Milyennek látnak mások? (közös beszélgetés)

Vegye mindenki magához saját képét, számolja ki pontszámainak átlagát, amelyet szerepbeli önmaga kapott a társaktól! Kérdezzük meg mindenkitől az eredményét, helyezzük el a skála besorolása szerint a résztvevőket! Kérdezzünk rá, milyen érzés, élmény érte őket a kapott eredmény kapcsán! Hívjuk föl a figyelmüket a szélsőértékekre, azok arányára is, hiszen

az átlagok elfedhetik a szélsőségeket, amikkel ennek ellenére szembesülnünk kell!

Zárásként kérjük vissza a képeket, és ültessünk mindenkit más helyre a folytatáshoz, hogy kizökkenhessenek szerepükből.

3.6 Ismerkedés a LÉÉ-modellel

A LÉÉ-modell alapján elemzésnek vethetünk alá egy idegen embert a fényképe alapján, de akár magunkat, kollégánkat vagy egy arra vállalkozó résztvevőt is bemutathatunk a séma szerint.

L.: leíró – Semmi mást nem mondunk, csak ami szemmel látható. Ha élő ember áll előttünk, akkor más érzékszervünk tapasztalásait is megemlíthetjük, például illatot, zihálást.

É.: értelmező – „Értjük mi! Ha így van öltözve, akkor bizonyára...”; „ha ez van a kezében, akkor...”; „ha ilyen a haja, akkor...”

Az illető testtartásából, testbeszédéből, öltözködéséből, hajviseletéből, bőrszínéből, környezetéből következtetünk habitusára, anyagi helyzetére, életmódjára, körülményeire, esetleg foglalkozására, illetve esetenként például még arra is, hogy milyen zenét kedvel. Automatikusan elhelyezük megelőző tapasztalataink alapján.

É.: értékelő – „Nem szeretem az ilyen haját, mert bűdös, tetves.” „Csak rendes, alapos, precíz ember lehet, mert látszik mögötte a kert meg a német nyelvű felirat...”

A külső jegyek alapján értékítéletet is alkotunk, személyiségjegyeket fogalmazunk meg, eldöntjük, hogy „jó lesz vigyázni”, avagy ismerkedni kezdünk. Ítéletünket esetenként kiterjesztjük egy egész népcsoportra, aztán ez alapján állunk hozzá egy-egy személyhez.

Hogy külsőségről, jellemvonásról, személyiségjegyről, a körülmények alakulása okozta állapotról beszélünk-e, amikor megítélünk valakit a megjelenését követően, éppen ez okozza a játékban a dramatikát, ha úgy tetszik, a konfliktust. A hétköznapiakban összbenyomások vezetnek minket, de fel kell ismernünk, hogy mikor kell elvonatkoztatnunk a látottaktól, függetleníteni magunkat korábbi tapasztalatainktól, sztereotípiáinktól, vagy épp azokba kapaszkodni, mert az segít minket az eligazodásban.

Ha a hallgatóság már érti a három szint közti különbséget, akkor már maguk is tudnak példát mondani. Hallgassunk meg néhány, a résztvevők által tapasztalt esetet!

3.7 Sokkoló, 2. rész (a LÉÉ-modell alkalmazása)

Hívjuk vissza vendégünket (ha nem mi magunk voltunk ez az idegen)! Véletlenszerűen osszuk ki a foglalkozás elején felírt állításokat tartalmazó cédulákat! Jó, ha nem ahhoz kerül vissza a cédula, aki írta, de az sem baj, ha egyik-másik az eredeti gazdájához kerül kiértékelésre. A legegyszerűbb, ha mindenki húz egyet a kalapból, amíg el nem fogy, így mindenki három cédulához jut, véletlenszerű elrendezésben. Készítsünk egy jól látható, háromszlopos táblázatot (például az osztályterem táblájára), amelynek fejlécébe a „leíró”, „értelmező”, „értékelő” kifejezések kerülnek. Egymás után minden résztvevő határozza meg, hogy véleménye szerint a nála lévő cetliken leíró, értelmező vagy értékelő jellegű állítás van-e, majd ennek alapján húzzon strigulát a megfelelő felirat alá. Fontos, hogy az állításokat senki ne olvassa fel hangosan!

A játék még véletlenül se szóljon rólunk vagy a vendégünkről, nehogy valaki felolvassa, elolvassa vagy eltegye a cédulákat! Azokat látványosan dobjuk ki! Sőt ne is szedjük vissza a cédulákat, maradjon titok a titok. Beszéljük meg azonban, hogyan alakult az arány a kategóriák között!

Az alábbi kérdések mentén alakítsuk a beszélgetést:

- Baj-e, ha az egyik kategória túlsúlyban van?
- Elkerülendő-e a hétköznapijainkban az értelmező, az értékelő attitűd?
- Elkerülhető-e egyáltalán e kettő, vagy ez segíthet eligazodni, amikor embertársainkkal kerülünk kapcsolatba?
- Hogyan jelenik meg a L.É.É-modell egy ismerkedés pillanatában, vagy egy buliba toppanva?
- Mi a szerepe a L.É.É-modell kapcsán felmerülteknek, mire kell figyelniünk egy állásinterjú, felvételi beszélgetés, érettségi vizsga kapcsán? Elemezzük a vizsgáztató és a vizsgázó szemszögéből is! A vizsgáztató engedje, hogy meghatározó legyen az első benyomás? Építsen korábbi tapasztalataira, vagy hagyja mindezt figyelmen kívül? A felvételiző alakítsa át önmagát? Öltözzön másként, fodrászoltassa át magát? Takarja el tetoválását a siker reményében?

4. Közös értékelés, a foglalkozás zárása

4.1 Megbeszélés a résztvevőkkel

A foglalkozás tapasztalatait, a játékos feladatok során szerzett benyomásokat meg kell beszélni a résztvevőkkel, így választ kaphatunk néhány fontos kérdésre, amelyek segíthetik a későbbi hasonló foglalkozások hatékonyságát, illetve segíthetünk személyes problémáink megoldásában is.

- Volt-e olyan szakasza a foglalkozásnak, amikor személyesen is érintve érezted magad?
- Mi tetszett a legjobban?
- Mi nem tetszett?
- Fogsz-e valamit másképp csinálni, mondani, gondolni ezek után a mindennapokban?
- Mi volt számodra az az információ; esemény, érzés, felismerés, amit másnak is szívesen elmondanál?

4.2 Összekapaszkodva – Bizalomjáték

Körben állva nyújtózkodjunk egyet, azután fogjuk meg egymás kezét, mintha körjátékhoz készülnénk! Álljunk nagyon egyenesen, izmainkat megfeszítve! Ha erősen összekapaszkodva, egymás kezét, csuklóját megmarkolva vezényszóra (például háromra) hátradőlünk, biztosan megtartja egymást a csapat, függetlenül a különböző testsúlyoktól. Ha csak egyikünk is meghajlik, borulunk! Könnyítésként használhatunk egy nagy kötélhurkot, amelyet mindenki kívülről a derekához illeszt. A közös bizalomjáték jól szimbolizálja azt, amiről a foglalkozás szól: ha megfogjuk egymás kezét, egyikünk sem esik el. Ha megtartasz, megtartalak. Ha eleget tesszük, nem számít, ki mekkora.

Keressd meg azt, aki...! (Minta)

Keressd meg azt, aki...	Aláírás
1. ...nemrég rendezte át a szobáját!
2. ...szeret főzni!
3. ...járt más európai országban!
4. ...rendszeresen olvas napilapot!
5. ...rendszeresen olvas fantasztikus irodalmat!
6. ...rendszeresen nézi a „Dr. House” című sorozatot!
7. ...szereti a focit!
8. ...szereti a természetet!
9. ...tud valamilyen hangszeren játszani!
10. ...beszél valamilyen idegen nyelvet!
11. ...szülei vagy nagyszülei más országban születtek!
12. ...utazott már Európán kívülre!

*2. számú melléklet***Bogardus-skála**

- 1 – közeli rokonságba keverednék velem, akár házasság útján is
- 2 – jó barátom lehetne
- 3 – szomszédom lehetne
- 4 – munkatársam lehetne
- 5 – állampolgára lehetne az országnak, ahol élek
- 6 – csak turistaként látogathatna hazám földjére
- 7 – nem engedném be az országba